

Asia: SRR 1/2022 rd

Asiantuntijalausunto muuttuneen turvallisuustilanteen merkityksestä valtionrajat ylittävälle yhteistyölle

Merenkurkun neuvosto EAYY on ottanut osaa Valtioneuvoston selvitykseen turvallisuuspoliittisen ympäristön muutoksista (SRR 1/2022 rd) ja esittää seuraavat näkemykset, jotka perustuvat valtionrajat ylittävään yhteistyöhön, jota Merenkurkun neuvosto, nykyään Merenkurkun neuvosto EAYY on harjoittanut vuodesta 1972 lähtien.

Valtioneuvoston selvityksessä hallitukselle, tarkastellaan muutoksia Suomen ympäristössä ja turvallisuudessa sekä sitä, miten muuttunut turvallisuustilanne vaikuttaa talouteen, resilienssiin, huoltovarmuuteen, sisäiseen turvallisuuteen, kyberturvallisuuteen, hybrdivaikuttamiseen ja kriittiseen infrastruktuuriin. Selvityksessä tarkastellaan siten erilaisia toimenpiteitä kansallisen puolustuskyvyn kehittämiseksi, EU:n roolia turvallisuuspoliittisena toimijana ja mahdollisuuksia syventää kahdenvälistä yhteistyötä Ruotsin, Norjan ja muiden Pohjoismaiden sekä Yhdysvaltojen ja Iso-Britannian kanssa sekä puolustusyhteistyötä multilateraalisten kumppaneiden kanssa. Tämän seurauksena yhteiskunnan resilienssin, kansallinen puolustuskyvyn ja sisäisen turvallisuuden ylläpito saavat lisääntyneen merkityksen Suomen turvallisuuden kannalta.

Merenkurkun neuvosto EAYY:n kokemuksella ja tuloksilla, jotka Merenkurkun neuvosto on saavuttanut ja harjoittaa lisääntyvässä määrin valtionrajat ylittävällä yhteistyöllään, Merenkurkun neuvosto EAYY voi vahvasti vaikuttaa yhteiskunnan resilienssin ylläpitoon, sisäiseen turvallisuuteen, huoltovarmuuteen ja kriittiseen infrastruktuuriin koko Merenkurkun alueella Suomessa ja Ruotsissa ja eteenpäin kohti Norjaa muuttuneessa turvallisuustilanteessa.

Askel eteenpäin Merenkurkun neuvoston aseman vahvistamisessa oli, kun vuoden 2021 alusta Merenkurkun neuvosto muuttui rekisteröidystä yhdistyksestä vakaaksi valtionrajat ylittäväksi juridiseksi toimielimeksi EU-lainsäädännön mukaan, nimittäin eurooppalaisen alueellisen yhteistyön yhtymäksi (EAYY). Tämä tarkoittaa, että Merenkurkun neuvosto on saanut vahvemman roolin toimia valtionrajat ylittävän yhteistyön merkeissä myös huomioiden muuttuneen turvallisuuspoliittisen tilanteen. Merenkurkun neuvosto EAYY käsittää maantieteellisesti Pohjanmaan, Keski-Pohjanmaan ja Etelä-Pohjanmaan maakunnat sekä Västerbottenin läänin ja Örnköldsvikin kunnan Västernorrlandissa ja tulee todennäköisesti laajenemaan koko Västernorrlandin lääniin.

Yhteydet

Suomen ja Ruotsin välisillä liikenneyhteyksillä on kolme merkittävää reittiä Ahvenanmaan meren yli, Merenkurkun yli ja Tornionlaaksoa pitkin. Merenkurkun yli kulkevan liikenneyhteyden, erityisesti päivittäisen Uumajan ja Vaasan välisen laivayhteyden, merkitys on kasvanut voimakkaasti viime vuosina. Se näkyy sinä tosiasiana, että koronapandemian aikana yhteys sai aseman huoltovarmuusyhteytenä. Siinä mielessä, että Vaasan kaupungin ja Uumajan kunnan kautta yhteisomistuksessa oleva varustamo NLC Ferry, joka markkinointikonsepti Wasalinen mukaisesti ylläpitää liikennettä vasta rakennetulla monipolttoainelaivalla m/s Aurora Botnialla, on löytynyt vahva, kuntien omistuksessa oleva tukikohta liikenteelle Merenkurkun ylitse.

Vahvaa tukikohtaa korostaa se, että Vaasan satamalla ja Uumajan satamalla on yhteinen satamayhtiö kaupungeille – Kvarken Ports. Yhteistyö vahvistaa osaltaan satamien markkina-asemaa Itämeren maiden välisessä kaupanvaihdossa. Kvarken Portsin tavoitteena on pyörittää laadukkaita satamia keskittyen asiakkaiden tarpeisiin ja ilmastoälykkäisiin ratkaisuihin. Suurien satamainvestointien avulla voidaan vahvistaa tulevaisuuden huoltovarmuutta.

Örnsköldsvikin, Skellefteån, Kokkolan, Pietarsaaren ja Kaskisten satamat muodostavat samalla monipuolisen eri satamatoimintojen verkoston, joka palvelee kriisitilanteissa merkittäviä osia Suomesta ja Ruotsista. Kokkolan ja Skellefteån satamat ovat erityisen tärkeitä esimerkiksi kemikaali- ja mineraalikuljetuksille.

Merenkurkun alueen satamiin kytkeytyy tärkeitä liikenneväyliä, kuten Eurooppatie E4 ja E12 Ruotsissa sekä E8 ja E12 Suomessa. E12-reitti ulottuu Atlantin rannikolle Norjaan asti ja muodostuu siten erityisen tärkeäksi liikenneväyläksi.

Merenkurkun alue on samalla tavalla yhdistetty kunkin maan päärautatieverkon kautta. Tämä on tärkeä osa huoltovarmuutta.

Merenkurkun aluetta palvelee tiheä lentokenttäverkosto. Merenkurkun neuvosto EAYY:llä on meneillään FAIR-hanke (Finding innovations to Accelerate the Implementation of electric Regional aviation), joka on ensimmäinen askel kohti kestävän ilmailun varhaista käyttöönottoa Merenkurkun alueella. Hanke lisää tietoa sähkölentämisestä, selvittää mahdollisuuksia ja kartoittaa sekä tarpeita, että tarvittavia teknisiä investointeja. FAIR-hankkeen maantiede sisältää myös Norlannin maakunnan Norjassa. Tämä yhteistyö tukee myös Suomen ja Ruotsin välistä tiiviimpää turvallisuusyhteistyötä.

Merenkurkun neuvostolla on perustamisestaan vuonna 1972 lähtien ollut myös visio kiinteästä yhteydestä ja tällä hetkellä selvitetään konkreettisia ehdotuksia siitä, miten se voitaisiin toteuttaa. Yhdessä off-shore tuulivoiman, sähkökaapeliliitännöiden ja niiden huollon kanssa se voisi toimia tärkeänä linkkinä, jotta se voisi konkreettisesti yhdistää Suomen ja Ruotsin sekä Norjan ja johtaa siihen, että Eurooppatie E12 voisi yhdistää Suomen pääkaupungin Helsingin jäätömiin Nato-satamiin Norjassa.

Merenkurkun neuvosto otti varhain kantaa suorien tietoliikenneyhteyksien tarpeeseen Merenkurkun ylitse. Tämä tavoite saavutettiin vuonna 1994, kun Merenkurkkuun laskettu valokuitukaapeli otettiin käyttöön. Tämä kaapeli on tärkeä kaikenlaisen tietoliikenteen turvaamiseksi Suomen ja Ruotsin välillä.

Energiahuolto

Västerbotten on suuri vesivoimaan perustuvan sähkön tuottaja, samalla kun sähkön tuotanto lisääntyy tuulivoiman laajenemisen myötä Västerbottenissa kuten kolmessa Pohjanmaan maakunnassakin. Tällä sähköntuotannolla on suuri merkitys sekä Ruotsin, että Suomen sähkönjakelulle. Merenkurkun neuvosto EAYY korostaa, että sähkönjakeluhoitovarmuutta tulee parantaa Merenkurkun yli vietävällä merikaapelilla, joka yhdistää sähköverkot ja voi turvata sähkönsaannin tulevaisuudessa. Merenkurkun neuvosto EAYY työskentelee tämän kaapelin eteen tulevaisuudessa.

Keskeiset teollisuudenalat

Merenkurkun alueella on suuri joukko teollisuudenaloja, joilla on suuri turvallisuuspoliittinen merkitys. Puunjalostusteollisuus on vahvasti vakiintunut muun muassa Metsä Boardin kautta Kaskisissa ja Örnsköldsvikissä, UPM:n kautta Pietarsaareissa ja SCA:n kautta Uumajassa.

Kemianteollisuudella ja metallinjalostuksella on vahva asema Kokkolan Bolidenin kaltaisten yritysten kautta.

Konepajateollisuuden yritysten suuri määrä on merkittävää Merenkurkun alueelle. Nämä voidaan myös ryhmitellä eri ryhmiin. Vaasan seudun energiaklusterin taustalla on muun muassa se, että sähkötekniikan yritys Strömberg siirrettiin Helsingistä Vaasaan toisen maailmansodan aikana pommi-iskuilta suojaan. Yritys on nyt osa ABB:tä. Muita merkittäviä toimijoita energiaklusterissa ovat Wärtsilä ja Danfoss.

Konevalmistuksessa on vahvoja toimijoita, kuten Komatsu Forest Uumajassa ja useita eri konevalmistajia Kauhavalla, jotka ovat tärkeä osa alihankintaketjuja.

Panostukset Skellefteån akkutuotantoon Northvoltin kautta ja akkuteollisuuden suunnittelu muilla alueen paikkakunnilla, kuten Mo-I-Ranassa Norjassa ja Vaasan seudulla Suomessa, merkitsevät Merenkurkun alueelle strategisempaa roolia. Hyvin toimivalla valtionrajat ylittävällä yhteistyöllä voidaan varmistaa näiden strategisesti tärkeiden tuotteiden saatavuus, kun koulutus, tutkimus ja tuotekehitys toteutuvat valtionrajat ylittävällä pohjalla. Nämä investoinnit ja yhteinen energiateknologinen osaaminen, joka löytyy Merenkurkun alueelta, korostuvat tulevaisuudessa entisestään Venäjän tuontienergian tarpeen vähentyessä. Näin ollen eduskunnan ja hallituksen tulee pitää tämä mielessä investoidessaan erilaisiin tuleviin hankkeisiin Suomessa. Merenkurkun alueella innovaatiovoima voi kasvaa erityisen vahvaksi, sillä meillä on pitkät perinteet näissä asioissa Ruotsin ja Norjan kanssa.

Yhteistä näille toimialoille on se, että niillä on suuri vientiosuus, ne toimivat globaalisti, ne valmistavat strategisesti tärkeitä tuotteita ja ovat riippuvaisia hyvin toimivista yhteyksistä.

Elintarviketuotanto

Kolmella Pohjalaismaakunnalla on ratkaiseva merkitys Suomen elintarviketuotannon kannalta ja voivat myös kriisitilanteissa edistää elintarviketuotantoa Merenkurkun molemmin puolin. Suomen viljelyalasta 20 % löytyy kolmesta Pohjalaismaakunnasta, 25 % maidontuotannosta ja peräti 37 % lihatuotannosta tapahtuu näissä kolmessa maakunnassa.

Atrian, Valion ja Snellmanin kaltaisissa yrityksissä suuren elintarvikejalostuksen ohella, Merenkurkun neuvosto EAYY:n mukaan elintarviketuotanto tulee nähdä valtionrajat ylittävänä työnä, joka hyödyttää molempien maiden resilienssiä ja sisäistä turvallisuutta.

Rajavalvonta ja pelastustoimi

Naton puolustusliittoon pohjautuva Suomen ja Ruotsin turvallisuus- ja puolustuspoliittisen yhteistyön lisääminen merkitsee Merenkurkun rajavalvonnan koordinoinnin selkeyttämistä. Merenkurkun neuvosto EAYY on pitkään työskennellyt tämän yhteistyön tiivistämisen eteen, jotta voisimme myös kehittää rajatonta kansalaisyhteiskuntaa palvelevaa pelastusyhteistyötä. Valtioneuvoston selvityksen perusteella, Merenkurkun neuvosto uskoo, että selvityksessä analysoitu uusi turvallisuuspoliittinen tilanne edellyttää ja myös mahdollistaa entistä tiiviimpää valtionrajat ylittävää yhteistyötä Suomen ja Ruotsin rajavalvontalaitosten ja pelastustoimen välillä. Ensimmäinen askel olisi yhteisten pelastushelikoptereiden sijoittaminen Merenkurkkuun.

Suomen ja Ruotsin erilaiset määräykset ja rajoitukset koronapandemian käsittelyssä vaikeuttivat suuresti rajayhteistyötä. Merenkurkun neuvosto EAYY uskoo, että myös turvallisuuspoliittisista syistä

on välttämätöntä, että Merenkurkun alueella on jatkossa samat edellytykset valtionrajat ylittävän toiminnan säätelyyn kuten muilla raja-alueilla Suomen ja Ruotsin välillä.

Yhteenveto kannanotosta

Merenkurkun neuvosto yhtyy oleellisesti Valtioneuvoston lausunnossa esitettyihin arviointeihin mutta haluaa tehdä seuraavat selvennykset ja huomautukset:

Suomen vienti muiden maiden kanssa tapahtuu lähitulevaisuudessa pääasiassa länteen. Tämä terävöittää itä-länsi yhteyksien kykyä vastata uuden turvallisuustilanteen luomiin tarpeisiin. Siksi sekä EU-tasolla, että kansallisen tason suunnittelussa tulee tarkastella niitä muutoksia ja lisäyksiä, joita on perusteltua tehdä ennen tulevaa TEN-verkoston tarkistusta. Etenkin Suomen tapauksessa voi olla kysymys useamman sataman resurssien ja aseman lisäämisestä, jotta ne vastaavat uusia liikenne- ja yhteysvirtoja. Myös ne ns. rautateiden sisämaanyhteydet sekä terminaalien tarpeet saatetaan joutua päivittämään aikaisempiin arviointeihin verrattuna niin itsellämme, että EU-tasolla.

Arviossa liikenne- ja yhteystarpeiden turvaamisesta pitkällä aikavälillä on myös näkökulma, joka on otettava huomioon. Tämä koskee Itämeren laivayhteyksiä. Tilanteessa, jossa Venäjä haluaisi aiheuttaa häiriöitä tai esteitä aluevesillä ympärillä tai Suomenlahden yhteydessä, voi pohjoisen Itämeren yhteyksiin kohdistuva paine kasvaa merkittävästi. Tämä skenaario on oltava osana vankan järjestelmän jatkuvaa suunnittelua, joka tarjoaa sekä päivittäiset tarpeet, että kriisi- ja valmiustilanteet.

Elinkeinoelämän vienti ja tuonti, jotka myös kaipaavat uudelleenjärjestelyä, edellyttävät kustannustehokkaita ja ympäristöystävällisiä ratkaisuja uusien vientimarkkinoiden saavuttamiseksi ja toimintaketjujen uudelleenjärjestelemiseksi. Muutoin on olemassa riski, että se vaikuttaa negatiivisesti yritysten kehitykseen ja kilpailukykyyn.

Mikäli Suomi ja Ruotsi päättävät liittyä Natoon, voidaan turvallisuusnäkökulmasta luoda vankat liikennereitit itä-länsi-suunnassa, mitkä mahdollistavat elinkeinoelämämme ja muiden yhteiskunnan sektoreiden läheisen pääsyn Atlantin satamiin.

Merenkurkun neuvosto haluaa myös korostaa, että kykyyn saada nopeasti käyntiin toimiva yhteistyö valmius- ja kriisitilanteissa vaikuttaa se, kuinka hyvin ja usein osapuolet kohtaavat arjessa. Merenkurkun alueella valtionrajat ylittävä yhteistyö on jatkunut lähes 50 vuotta. Vuoden 2021 alussa, Merenkurkun neuvosto, joka jo mainittiin, muuttui rekisteröidystä yhdistyksestä vakaaksi juridiseksi toimielimeksi EU-lainsäädännön mukaan, nimittäin eurooppalaisen alueellisen yhteistyön yhtymäksi (EAYY). Tämä on osa jatkuvan valtionrajat ylittävän yhteistyön keskittymisen ja rahoituksen ankkuroiduista vielä entisestään. Merenkurkun neuvosto EAYY:tä johtaa alueellisten elinten, maakuntaliittojen ja kuntien edustajat Merenkurkun molemmin puolin.

Merenkurkun neuvosto voi muodostaa tulevaisuuden työkalun maidemme välille koordinoimaan, ankkuroimaan ja tehostamaan tätä työtä edelleen, sen useiden yhteiskunnan sektoreiden monivuotisesta yhteistyöstä saamien kokemusten, päivittäisten yhteyksiemme ja edustuksemme kautta sekä yhteiskunnan tasolla, että alueellisella ja paikallisella tasolla, jotka johtavat niitä resursseja, joita tarvitaan kriisi- ja valmiustyötä varten.

Lisätietoja Merenkurkun neuvostosta ja sen lausunnossa mainitusta hanketoiminnasta löytyy seuraavista linkeistä:

www.kvarken.org

<https://www.kvarken.org/projekt/>

Merenkurkun neuvosto EAYY: hallituksen toimesta

A handwritten signature in dark ink, consisting of several overlapping, slanted strokes that form a stylized, somewhat abstract shape.

Mathias Lindström
Johtaja
Merenkurkun neuvosto EAYY